

Luka Tomašević - Elza Jurun
ISTRAŽIVANJE NEKIH MORALNIH VREDNOTA U SPLITSKO-
DALMATINSKOJ ŽUPANIJU (II.)

UDK: 316.6563:343.352

316.653:316.2-055.3

Izvorni znanstveni članak

Primljeno 1/2007.

Sažetak

Krajem prošlog i početkom novog tisućljeća bilo je veliko i značajno istraživanje vrednota u Europi. Autori ovoga rada su htjeli istražiti neke vrednote u Splitsko-dalmatinskoj županiji u sklopu svoga znanstvenog istraživačkog projekta.

Nakon uvodnih napomena o vrednotama općenito, izloženi su dijelovi rezultata istraživanja na temelju 1000 obrađenih anketa, pri čemu su ispitanici bili stariji od 18 godina s prebivalištem u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Istraživanje je usredotočeno na odnos ispitanika prema primanju i davanju mita, homoseksualizmu, te pobačaju i eutanaziji. Riječ je o analizi vrednota koje imaju dalekosežne utjecaje na suvremeni intimni, obiteljski, vjerski, poslovni i društveni život. U ovom broju osvrnut ćemo se na odnos ispitanika prema abortusu i eutanaziji.

Ključne riječi: vrednote, abortus, eutanazija, ispitanici, stanovnici

UVOD

Kako su pokazala mnoga istraživanja o vrednotama¹ prigodom nastupajućeg trećeg tisućljeća, vrednote su društvene

¹ Usp. *Central-European Value Studies (CEVS)*, Edited by H.G. Callaway, Rider University and University of Mainz. Affiliate Editors: Jaap van Brakel, University of Louvain, and Eckhard Herych, University of Mainz; P.M.Zulehner/H.Denz, *Wie Europa lebt und glaubt. Europäische Wertstudie, Tabellenband*, Duessel-

stvarnosti koje su u stalnoj promjeni. Stoga su autori htjeli istražiti neke vrednote u Splitsko-dalmatinskoj županiji u sklopu svoga znanstvenog istraživačkog projekta. Ovaj članak je nastavak rada istih autora iz prošlog broja "Službe Božje".²

1.1.3. CROSS-TABULATION ANALIZA ISPITIVANJA JAVNOG MNIJENJA O ABORTUSU

Pobačaj se susreće gotovo kod svih naroda koji su nam poznati u prošlosti.³ Ipak, valja naglasiti da su javna svijest društva i zakonodavstvo snažno štitili nerođeni život. Današnja situacija je u mnogo čemu nova. Ne samo što su se tehnike pobačaja toliko usavršile da je javna kontrola jedva još moguća, nego se zbilja i promjena u javnoj društvenoj svijesti i u zakonodavstvu jer je pobačaj legalno dopušten u mnogim zemljama u prva tri mjeseca trudnoće.⁴

Abortus (lat.) ili pobačaj (hrv.) u medicinskom jeziku označava «prekid trudnoće prije navršenoga 28 tjedna»,⁵ dok ga *Religijski leksikon* definira kao «prirodno ili umjetno prijevremeno prekidanje trudnoće». ⁶ U širem značenju pobačaj je «uništavanje života nakon začeća, a prije rođenja, odnosno namjerno izazivanje smrti fetusa prije nego što je sposoban preživjeti izvan majčinog tijela.»⁷ I ovdje je terminologija konfuzna jer *fetus* označava stupanj razvoja nakon zigote, tj. od začeća do implantacije

dorf 1993. J.Baloban, *Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999., podatci za Republiku Hrvatsku, djelomično izvješće, opći uvod*, u: Bogoslovska smotra 70 (2000.), br. 2, str. 173-183.

² Usp. L.TOMAŠEVIĆ-E. JURUN, *Istraživanje nekih moralnih vrednote u Splitsko-dalmatinskoj županiji*, u: Služba Božja, br. 2, str. 159-183.

³ Za dobar povijesni pregled vidi E. Nardi, *Aborto procurato nel mondo greco-romano*, Milano 1971.

⁴ Ondašnji Sovjetski savez 1920.; Poljska, Mađarska, Bugarska i Čehoslovačka 1957.; Velika Britanija 1967., Zapadna Njemačka i Danska 1973., Švedska 1975., Francuska 1975., Italija, Luksemburg i Grčka 1978., Nizozemska 1980., Portugal 1984., Španjolska 1985., Belgija 1990., kao i gotovo sve europske zemlje.

⁵ LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD-MIROSLAV KRLEŽA, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 845.

⁶ LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD-MIROSLAV KRLEŽA, *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., str. 721.

⁷ S. Prijić (1995.), *Pobačaj – za i protiv*. Zbornik tekstova, Analytica adriatica, str. 1.

na stjenku maternice (do tjedan dana), dok se, zapravo, misli na embrij (od implantacije do osmog tjedna razvoja) i, logično, do rođenja. O abortusu postoje veoma široke rasprave koje se uglavnom dijele na liberalno-laički pristup i na religiozni, posebice kršćanski.⁸

U cijeloj povijesti kršćanstva, sve do naših dana, zabrana pobačaja smatrala se bitnim dijelom pete zapovijedi: "Ne ubij!" Crkva je već od početka kao i u više navrata poslije osudila pobačaj jer se on izričito protivi Božjoj zapovijedi i pravu osobe na život.⁹ Papa Ivan Pavao II. u pitanju pobačaja je bio izričit: "Vlašću koju je Krist dao Petru i njegovim nasljednicima, u zajedništvu s biskupima... *izjavljujem da izravan pobačaj, tj. hotimični kao cilj i kao sredstvo, sačinjava uvijek teški moralni nered, jer sadrži namjerno ubojstvo nedužnog ljudskog bića*".¹⁰

U enciklici je riječ o *nasilnom, direktnom i hotimičnom pobačaju za koji se tvrdi da se njegova «moralna težina pojavljuje u svoj svojoj istini ako se priznaje da se radi o ubojstvu i, na poseban način, ako se promotre specifične okolnosti koje ga*

⁸ Poznatiji predstavnici liberalnog pristupa su M. Tooley (1971.), *Abortion and Infanticide*, u: *Philosophy and Public Affairs*, i P. Singer (1979), *Taking Life: Abortion, Practical Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press, dok su branitelji kršćansko-katoličkog stava, osim katoličkih teologa, T. J. Noonan (1970.), *An Almost Absolute Value in History, The Morality of Abortion: Legal and Historical Perspectives*, ur. J.T. Noonan, Cambridge, Massachusetts: Harvard, University Press i P. Ramsey (1971.), *The Morality of Abortion*, u: *Moral Problems*, ur. J. Raachels, New York. Dobar pregled kršćanskog stava, kao i literature u bilješ-kama, vidi V.Valjan (2004.), *Bioetika*, Svjetlo riječi, Sarajevo-Zagreb, str. 179-206.

⁹ Didaché, 2; usp. DS 2134, 3258, 3298, 3337, 3719-3721; Pijo XII., *Govor primaljama* 29. X. 1951. u: AAS 43(1951)838). Drugi vat. sabor je čedomorstvo nazvao *užasnim zločinom* (GS 51; usp. i br. 27), a Pavao VI. ga u svojoj enciklici *Humane vitae* izričito isključuje kao dopušten način regulacije rađanja (HV 14). *Sv. Kong. za nauk vjere* izdala je 18. 11. 1974. i *Deklaraciju o pobačaju* gdje se iznosi jasan nauk Crkve o pobačaju (usp. AAS 66(1974.), 739); BKJ, *Uzvišenost i radost Života* 1979. (KS, Zgb, dok. 55).

¹⁰ IVAN PAVAO II., *Euangelium vitae - Evandjelje života*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 103; Zagreb 1995, (dalje citiramo EV) br. 62; Službeno talijansko izdanje glasi: *Lettera Enciclica Evangelium vitae del Sommo Pontefice Giovanni Paolo II ai Vescovi, ai Presbiteri e ai Diaconi, ai religiosi e alle religiose, ai fedeli laici e a tutte le persone di buona volonta' sul valore e l'invilabilita' della vita umana*, 25.03.1995., Dodatak u L'Osservatore Romano" br. 76 od 31.03.1995.. *Euangelium vitae* je jedanaesta enciklika pape Ivana Pavla II., ima IV. poglavlja i posvećena je vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života. Čitava je posvećena bioetici i ona je odgovor na zahtjev kardinala okupljenih na Konzistoriju od 4. do 7. travnja 1991. koji su od pape tražili da donese svoj pravorijek o pitanjima bioetike.

označuju. Onaj koga se ubija ljudsko je biće koje započinje život, *nedužno* koliko se uopće može zamisliti: nikad se ne bi smjelo smatrati napadačem, još manje nepravednim napadačem!».¹¹

Evo što o pobačaju misle stanovnici Splitko-dalmatinske županije. Na anketno pitanje “Abortus je po Vašem mišljenju”: ponuđeni su odgovori :

1. Ubojstvo
2. Dozvoljen u izuzetnim slučajevima kao što je silovanje i ugroženost života majke
3. Dozvoljen u slučajevima kada značajno remeti život obitelji
4. Isključiva odluka žene
5. Jedan od načina reguliranja rađanja.

Ovi odgovori u skraćenom obliku su u prvom stupcu tablica 9. - 16.

Tablica 9. Utjecaj spola ispitanika na njegov stav o abortusu

Crosstab

	Spol			Total
	neodgovoreno	žene	muškarci	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,2%	1 50,0% ,3%	2 100,0% ,2%
ubojstvo	0 ,0% ,0%	285 57,2% 45,7%	213 42,8% 57,1%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	1 ,4% 25,0%	190 70,4% 30,5%	79 29,3% 21,2%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	2 3,5% 50,0%	29 50,9% 4,7%	26 45,6% 7,0%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	1 ,6% 25,0%	114 70,4% 18,3%	47 29,0% 12,6%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0% ,0%	4 36,4% ,6%	7 63,6% 1,9%	11 100,0% 1,1%
Total	4 ,4% 100,0%	623 62,3% 100,0%	373 37,3% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 0,00\%$

¹¹ EV, br. 58.

Spol ispitanika po svim relevantnim statističkim kriterijima ima značajan utjecaj na njegov stav prema abortusu. Iako se tek nešto manje od polovine ukupnog broja ispitanika (49,8%) opredjeljuje za odgovor da je abortus ubojstvo, među njima su zastupljenije žene, kojih je 57,2% . Istodobno se čak 57,1% od ukupnog broja muškaraca također opredijelilo za ovakav odgovor, koji je ujedno i najčešći stav kod žena općenito(45.7%).

Među ispitanicima koji abortus smatraju dozvoljenim samo u slučaju silovanja značajno dominiraju žene - njih je 70.4%, a muškaraca je, dakle, manje od 30%.

Vrlo je zanimljivo da su i postoci po spolnim skupinama ispitanika identični i u slučaju onih koji odluku o abortusu prepuštaju isključivo ženi (tablica 9.).

Iako je mišljenje ispitanika o abortusu, uvažavajući suvremene statističke kriterije, prema podacima tablice 10, slabijim intenzitetom pod utjecajem njihove dobi, ipak i ova analiza ima smisla. To se može lako uočiti, čak ako navedemo tek nekoliko tvrdnji koje nam rječito nameću podaci iz tablice 10.

Tablica 10. *Utjecaj dobi ispitanika na njegov stav o abortusu*

	Crosstab					Total
	Provedeno djetinjstvo do 15. god.					
	neodgovoreno	selo	gradić do 10.000 st.	grad do 30.000 st.	grad preko 30.000 st.	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,2%	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,9%	0 ,0% ,0%	2 100,0% ,2%
ubojstvo	0 ,0% ,0%	291 58,4% 60,8%	66 13,3% 44,0%	53 10,6% 49,1%	88 17,7% 33,6%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	0 ,0% ,0%	106 39,3% 22,1%	41 15,2% 27,3%	34 12,6% 31,5%	89 33,0% 34,0%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 ,0% ,0%	20 35,1% 4,2%	11 19,3% 7,3%	4 7,0% 3,7%	22 38,6% 8,4%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	1 ,6% 100,0%	55 34,0% 11,5%	29 17,9% 19,3%	16 9,9% 14,8%	61 37,7% 23,3%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0% ,0%	6 54,5% 1,3%	3 27,3% 2,0%	0 ,0% ,0%	2 18,2% ,8%	11 100,0% 1,1%
Total	1 ,1% 100,0%	479 47,9% 100,0%	150 15,0% 100,0%	108 10,8% 100,0%	262 26,2% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 0,00\%$

Gotovo svaki treći ispitanik u dobnoj skupini između 31 i 40 godina smatra abortus dozvoljenim u slučaju silovanja, dok se za taj odgovor nije opredijelio niti svaki peti ispitanik iz najstarije dobne skupine, bilo ih je 19.1% .

Istodobno npr. dok tek svaki deseti između najstarijih ispitanika (preciznije njih 10,6%) odluku o abortusu prepusta samo ženi, čak više od dvostruko (21,9%) tek nešto mlađih ispitanika, onih između 51 i 60 godina, izabire ovakav stav prema abortusu.

Stav najmlađih ispitanika uglavnom je, što se ogleda u postocima tablice 10, na razini stavova populacije kao cjeline. Ipak je vidljiv utjecaj bolje prosvjećenosti, jer npr. najmlađi u samo 1% slučajeva abortus smatraju načinom reguliranja poroda, dok su se ispitanici iznad 61 godinu u 4,3% slučajeva opredijelili za takav odgovor.

Tablica 11. Utjecaj provedenog djetinjstva ispitanika do 15. godine života na njegov stav o abortusu

Crosstab

	Mjesto boravka					Total
	neodgovoreno	selo	gradić do 10.000 st.	grad do 30.000 st.	grad preko 30.000 st.	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,3%	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,7%	0 ,0% ,0%	2 100,0% ,2%
ubojstvo	5 1,0% 71,4%	178 35,7% 60,3%	72 14,5% 46,8%	71 14,3% 51,8%	172 34,5% 42,3%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	2 ,7% 28,6%	66 24,4% 22,4%	44 16,3% 28,6%	36 13,3% 26,3%	122 45,2% 30,0%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 ,0% ,0%	11 19,3% 3,7%	10 17,5% 6,5%	8 14,0% 5,8%	28 49,1% 6,9%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	0 ,0% ,0%	33 20,4% 11,2%	27 16,7% 17,5%	21 13,0% 15,3%	81 50,0% 19,9%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0% ,0%	6 54,5% 2,0%	1 9,1% ,6%	0 ,0% ,0%	4 36,4% 1,0%	11 100,0% 1,1%
Total	7 ,7% 100,0%	295 29,5% 100,0%	154 15,4% 100,0%	137 13,7% 100,0%	407 40,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 1,3\%$

Tablica 12. Utjecaj mjesta boravka ispitanika na njegov stav o abortusu

Crosstab

	Mjesto boravka					Total
	neodgovoreno	selo	gradić do 10.000 st.	grad do 30.000 st.	grad preko 30.000 st.	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,3%	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,7%	0 ,0% ,0%	2 100,0% ,2%
ubojstvo	5 1,0% 71,4%	178 35,7% 60,3%	72 14,5% 46,8%	71 14,3% 51,8%	172 34,5% 42,3%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	2 ,7% 28,6%	66 24,4% 22,4%	44 16,3% 28,6%	36 13,3% 26,3%	122 45,2% 30,0%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 ,0% ,0%	11 19,3% 3,7%	10 17,5% 6,5%	8 14,0% 5,8%	28 49,1% 6,9%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	0 ,0% ,0%	33 20,4% 11,2%	27 16,7% 17,5%	21 13,0% 15,3%	81 50,0% 19,9%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0% ,0%	6 54,5% 2,0%	1 9,1% ,6%	0 ,0% ,0%	4 36,4% 1,0%	11 100,0% 1,1%
Total	7 ,7% 100,0%	295 29,5% 100,0%	154 15,4% 100,0%	137 13,7% 100,0%	407 40,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

253

Sig. $\chi^2 = 1,3\%$

Korelacija mjesta boravka ispitanika i njegovog stava prema abortusu u cross-tabulation analizi tablice 12. pokazuje potpuno isti smjer, ali nešto blažeg intenziteta. Stoga se uočavaju manje razlike postotaka seoskog (60,3%) u odnosu na gradsko stanovništvo (42,3%) koje abortus smatra ubojstvom. To se isto može reći i za one koji ga smatraju isključivo odlukom žene- seosko stanovništvo 11,2% , a gradsko 19,9%.

Zanimljivo je uočiti da su u obje tablice (11. i 12.) relativno slični postoci ispitanika koji su se opredijelili za pojedine modalitete ponuđenih odgovora i to onih koji žive na selu i u gradu do 30 000 stanovnika. Isto se može uočiti za stanovnike gradića do 10 000 stanovnika i velikog grada, čiji su stavovi još sličniji; iako bismo, možda, očekivali da će razlike mišljenja rasti proporcionalno s brojnošću stanovnika promatranog prebivališta.

Tablica 13. Utjecaj radnog statusa ispitanika na njegov stav o abortusu

Crosstab

	Radni status						Total
	neodgovoreno	odnos na neodređeno vrijeme	odnos na određeno vrijeme	nezaposlen uz redovitu naknadu	nezaposlen bez naknade	umirovljenik	
neodgovoreno	0 .0% .0%	2 100,0% .4%	0 .0% .0%	0 .0% .0%	0 .0% .0%	0 .0% .0%	2 100,0% .2%
ubojstvo	23 4,6% 71,9%	195 39,2% 43,0%	33 6,6% 52,4%	51 10,2% 60,7%	138 27,7% 50,4%	58 11,6% 62,4%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	4 1,5% 12,5%	139 51,5% 30,6%	18 6,7% 28,6%	17 6,3% 20,2%	73 27,0% 26,6%	19 7,0% 20,4%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 .0% .0%	39 68,4% 8,6%	2 3,5% 3,2%	2 3,5% 2,4%	13 22,8% 4,7%	1 1,8% 1,1%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	5 3,1% 15,6%	77 47,5% 17,0%	10 6,2% 15,9%	13 8,0% 15,5%	44 27,2% 16,1%	13 8,0% 14,0%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 .0% .0%	2 18,2% .4%	0 .0% .0%	1 9,1% 1,2%	6 54,5% 2,2%	2 18,2% 2,2%	11 100,0% 1,1%
Total	32 3,2% 100,0%	454 45,4% 100,0%	63 6,3% 100,0%	84 8,4% 100,0%	274 27,4% 100,0%	93 9,3% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 1,0\%$

Životna sigurnost, makar uvjetno rečeno, vezana uz radni status vrlo signifikantno utječe na stavove ispitanika prema abortusu. Već pri prvom pogledu na tablicu 13. lako se uočava da su “najliberalnije” osobe koje su zasnovale radni odnos na neodređeno vrijeme. One samo u 43% slučajeva smatraju abortus ubojstvom, dok se u totalu otprilike svaki drugi ispitanik opredjeljuje za ovakav odgovor (49, 8%). Za njih je, nadalje, abortus dozvoljen kada remeti život obitelji u 8,6% slučajeva (total 5,7%), dok su se za tu opciju opredijelili npr. nezaposleni uz redovitu naknadu u 2,4% slučajeva, a umirovljenici u samo 1,1%.

Sudeći prema podacima u tablici 14. školska sprema značajno zaostaje intenzitetom svog utjecaja na stav ispitanika prema abortusu u usporedbi s radnim statusom. Usprkos tome, kroz ove podatke se naziru ne baš zanemarive razlike među ispitanicima različite školske spreme koji su se opredijelili za isti

Tablica 14. Utjecaj školske spreme ispitanika na njihov stav o abortusu

	Crosstab										Total
	Školska sprema										
	neodgovoreno	nisam pohađao školu	nepotpuna osnovna škola	osnovna škola	neka zanimata škola	srednja škola	viša škola	visoka škola	magisterij	doktorat	
neodgovoreno	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 50,0%	1 50,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 100,0%
ubojstvo	1 ,2%	3 ,6%	7 1,4%	39 7,8%	32 6,4%	277 55,6%	56 11,2%	75 15,1%	3 6%	5 1,0%	498 100,0%
dozvoljen u slučaju silovanja	0 ,0%	0 ,0%	2 ,7%	12 4,4%	10 3,7%	169 62,6%	36 13,3%	38 14,1%	1 4%	2 7%	270 100,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 ,0%	0 ,0%	1 1,8%	2 3,5%	2 3,5%	31 54,4%	9 15,8%	10 17,5%	2 3,5%	0 ,0%	57 100,0%
isključivo odluka žene	0 ,0%	0 ,0%	2 1,2%	7 4,3%	6 3,7%	92 56,8%	24 14,8%	31 19,1%	0 ,0%	0 ,0%	162 100,0%
način reguliranja rađanja	0 ,0%	0 ,0%	1 1,1%	1 9,1%	2 18,2%	5 45,5%	0 ,0%	2 18,2%	0 ,0%	0 ,0%	11 100,0%
Total	1 ,1%	3 ,3%	13 1,3%	61 6,1%	52 5,2%	574 57,4%	126 12,6%	157 15,7%	6 6%	7 7%	1000 100,0%

Sig. $\chi^2 = 41,6\%$

odgovor. Npr. abortus dozvoljavaju u slučaju kada remeti život obitelji deset puta češće oni sa završenim magisterijem (33,3%) u odnosu na ispitanike sa završenom osnovnom školom (3,3%).

Značajna je razlika stavova srednjoškolsko obrazovanih ispitanika koji gotovo dvostruko češće (29,4%) dozvoljavaju abortus u slučaju silovanja od onih koji imaju nepotpunu osnovnu školu, te su ovu opciju odgovora izabrali u 15,4% slučajeva.

Vrlo je zanimljivo da su se ispitanici za završenim doktoratom opredijelili za samo dva odgovora i to 71,4% ih smatra da je abortus ubojstvo, a ostali ga dozvoljavaju isključivo u slučaju silovanja.

Tablica 15. Utjecaj materijalnog stanja ispitanika na njegov stav o abortusu

Crosstab

	Materijalno stanje						Total
	neodgovoreno	vrlo dobro	dobro	skromno ali dovoljno	slabo	vrlo slabo	
neodgovoreno	0 ,0%	0 ,0%	1 50,0%	0 ,0%	1 50,0%	0 ,0%	2 100,0%
ubojstvo	3 ,6%	32 6,4%	199 40,0%	211 42,4%	43 8,6%	10 2,0%	498 100,0%
	37,5%	60,4%	45,3%	54,2%	48,9%	43,5%	49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	2 ,7%	7 2,6%	127 47,0%	98 36,3%	29 10,7%	7 2,6%	270 100,0%
	25,0%	13,2%	28,9%	25,2%	33,0%	30,4%	27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	1 1,8%	3 5,3%	35 61,4%	14 24,6%	3 5,3%	1 1,8%	57 100,0%
	12,5%	5,7%	8,0%	3,6%	3,4%	4,3%	5,7%
isključivo odluka žene	2 1,2%	9 5,6%	74 45,7%	60 37,0%	12 7,4%	5 3,1%	162 100,0%
	25,0%	17,0%	16,9%	15,4%	13,6%	21,7%	16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0%	2 18,2%	3 27,3%	6 54,5%	0 ,0%	0 ,0%	11 100,0%
	,0%	3,8%	,7%	1,5%	,0%	,0%	1,1%
Total	8 ,8%	53 5,3%	439 43,9%	389 38,9%	88 8,8%	23 2,3%	1000 100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Sig. $\chi^2 = 15,9\%$

Ni imovinsko stanje ispitanika nije bez utjecaja na njegov stav prema abortusu. Podaci tablice 15. nam pokazuju npr. da natpolovičnom većinom oni koji smatraju svoje materijalno stanje vrlo dobrim (60,4%), kao i oni koji ga doživljavaju skromnim, ali dovoljnim (54,2%) abortus izjednačuju s ubojstvom. Međutim, ako izoliramo ove dvije skupine ispitanika između onih koji

abortus dozvoljavaju u slučaju silovanja, prvi se gotovo dvostruko rjeđe opredjeljuju za ovakav stav (13,2%), za razliku od onih koji smatraju da imaju skromno, ali dovoljno (25,2%). Međutim, to je još uvijek značajno rjeđe od ljudi koji svoje materijalno stanje doživljavaju kao slabo, te se za ovaj stav opredjeljuju u 33% slučajeva.

Tablica 16. *Utjecaj bračnog stanja ispitanika na njegov stav o abortusu*

Crosstab

	Bračno stanje					Total
	neodgovoreno	neoženjen/neudata	oženjen/udata	razveden/azvedena	udovac/udovica	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	1 50,0% ,3%	1 50,0% ,2%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	2 100,0% ,2%
ubojstvo	1 ,2% 33,3%	179 35,9% 51,6%	288 57,8% 48,6%	11 2,2% 52,4%	19 3,8% 51,4%	498 100,0% 49,8%
dozvoljen u slučaju silovanja	1 ,4% 33,3%	86 31,9% 24,8%	170 63,0% 28,7%	4 1,5% 19,0%	9 3,3% 24,3%	270 100,0% 27,0%
dozvoljen u slučaju kada remeti život	0 ,0% ,0%	15 26,3% 4,3%	38 66,7% 6,4%	3 5,3% 14,3%	1 1,8% 2,7%	57 100,0% 5,7%
isključivo odluka žene	1 ,6% 33,3%	60 37,0% 17,3%	90 55,6% 15,2%	3 1,9% 14,3%	8 4,9% 21,6%	162 100,0% 16,2%
način reguliranja rađanja	0 ,0% ,0%	6 54,5% 1,7%	5 45,5% ,8%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	11 100,0% 1,1%
Total	3 ,3% 100,0%	347 34,7% 100,0%	592 59,2% 100,0%	21 2,1% 100,0%	37 3,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 91,3\%$

Signifikantnost utjecaja bračnog stanja na ispitanikov stav prema abortusu ne bismo mogli ocijeniti statistički vrlo značajnim, ali i podaci u tablici 16. ukazuju na neke značajne razlike stavova ispitanika različitog bračnog statusa. Navedimo samo kao primjer skupinu ispitanika koji dozvoljavaju abortus u slučaju kada remeti obiteljski život. Između njih dominiraju razvedeni koji su se za ovu opciju opredijelili u 14,3% slučajeva, a najmanje je udovaca (udovica) koji su se za ovaj odgovor odlučili tek u 2,7% slučajeva. Sasvim je obrnuta situacija u skupini is-

pitanika za koje je abortus isključivo odluka žene. Za taj odgovor najčešće su se odlučivali udovci (udovice) u 21,6% slučajeva, dok su razvedeni (razvedene) imali isto mišljenje u 14,3% slučajeva.

Značajno je uočiti da su odgovori oženjenih (udatih) kojih je među ispitanicima bilo 59,2% uglavnom na razini totala.

1.1.4. CROSS-TABULATION ANALIZA ISPITIVANJA JAVNOG MNJENJA O EUTANAZIJI

258

Danas o eutanaziji postoje različiti stavovi: na jednoj strani postoje pobornici i zagovornici eutanazije, postoje i države koje su je legalizirale, kao i one koje se i pripremaju za legaliziranje istog postupka. S druge strane postoje protivnici eutanazije, čitava društva kao i kršćanske crkve koje se opiru samoj ideji dopuštanja eutanazije.¹² Čini nam se važnim spomenuti i veliki broj zemalja u tranziciji s osiromašenim i uništenim zdravstvenim sustavima koje bi zapravo iz financijskih razloga bile voljne pregovarati na neki način o skraćivanju medicinskog tretmana koji bi ujedno doveo do skraćivanja života. No, postoje i razvijene zemlje gdje je ljudski život prihvaćen samo pod određenim uvjetima, pa eutanazija i ne predstavlja veliku dilemu.

Sam pojam *eutanazije* u sebi nema nikakvih dvoznačnosti: etimološki on znači «dobra smrt». U tom smislu se može shvatiti kao ljudska čežnja za blagom, brzom i bezbolnom smrću. Istovremeno je termin označavao i brigu i njegu bolesnih i umirućih osoba kako bi im se olakšala smrt. Svakako da se čovjek uvijek borio protiv boli, nastojao ju je olakšati, ali je poštivao samu narav i nije nasilno nanosio smrt da bi skratio bol. No, danas više nitko eutanaziju ne shvaća u tom smislu. Ona najčešće ozna-

¹² Literatura o eutanaziji je doista ogromna. V. POZAIĆ, *Život dostojan života, Obnovljeni život, Zagreb 1985.*; A. LAUN, *Pitanje moralne teologije danas, Đakovo 1999.*; V. VALJAN, *Bioetika, Svjetlo riječi, Sarajevo-Zagreb 2004.*; V. DEVETAK, *Eutanazija*, u: CuS, 12/1997, br. 2 i 3; I. FUČEK, *Čovjek pred licem smrti*, u: OŽ, 26/1971; M. BIŠKUP, *Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju*, u: BS, 50/1980. D. NERI, *Eutanasia. Valori, scelte morali, dignita' delle persone*, Laterza, Roma-Bari 1995.; R.M. VEATCH, *Death, Dying and the Biological Revolution*, Yale University Press, New Haven-London, 1976. (2. izd. 1989.). AA.VV., *Eutanasia. Il senso del vivere e del morire umano*, Dehoniane, Bologna 1987.; AA.VV., *Il valore della vita*, Vita e Pensiero, Milano 1985.; AA.VV., *L'etica tra quotidiano e remoto*, Dehoniane, Bologna 1984.; L. CICCONE, *Eutanasia, problema cattolico o problema di tutti?*, *Citta' Nuova*, Roma 1991.

čava nanošenje smrti nekome drugom da se eliminira bol. To je tzv. ubojstvo iz samilosti ili milosrđa. Pobornici eutanazije, a danas se govori i o pravu na smrt,¹³ žele sebi i drugima:

- omogućiti izbjegavanje da postanu žrtve distanzije ili terapijske upornosti koja samo uzaludno produžava smrtnu agoniju i nanosi umirućemu bol;¹⁴

- izbjegavanje tehnologizirane smrti pod raznim aparatima okruženi samo stranim osobama;

- omogućavanje bezbolne smrti koju hotimično traže od liječnika ili je sami ostvaruju uz njegovu pomoć jer zbog starosti ili teške bolesti trpe silne boli i gube svako ljudsko dostojanstvo.¹⁵

Sigurno je i to da svatko želi umrijeti na «lijep», a ne na «ružan» način premda točno ne znamo ima li smrt u sebi išta dobroga i lijepoga. Zapravo, kad govorimo o «dobroj» i «lijepoj» smrti mislimo na samo umiranje. Dobra smrt je ona koja dolazi na «miran i dostojanstven» način, tj. onda kada smrt nastupi poslije procesa umiranja bez velike boli i patnje.

Da bi se danas znalo o kojem je značenju riječ, onda se uz imenicu dodaju pridjevska pojašnjenja: aktivna—pasivna, direktna—indirektna, pozitivna—negativna, premda bi osnovno razlikovanje moglo biti je li riječ o *lenitivnoj* ili *okcizivnoj eutanaziji*.

Stoga bi se eutanazija u današnjem poimanju mogla i definirati kao bezbolno uništavanje ljudske osobe, bilo da je ona svjesna ili ne, koja trpi teške boli zbog neizlječive bolesti ili nekog oštećenja što ga namjerno izvodi medicinsko osoblje ili barem potpomaže preko određenih lijekova, ili uskraćivanjem redovite njege jer smatra da produživanje života u takvim uvjetima nema smisla zbog teškog stanja dotičnog subjekta ili zbog toga što je to previše teško za društvo.¹⁶

Ponekad se za eutanaziju znaju upotrebljavati i neki drugi nazivi kao što su:

¹³ J. FLETCHER, *The «Right» to Live and the «Right» to Die*, cit. iz D. NERI, *Eutanasia. Valori, scelte morali, dignità delle persone*, Laterza, Roma-Bari 1995., str. 15. R.M. VEATCH, *Death, Dying and the Biological Revolution*, Yale University Press, New Haven-London, 1976. (2. izd. 1989.).

¹⁴ O tom problemu usp. L. PESSINI, *Distanzija. Do kada produžavati život?*, Adamić, Rijeka 2004.

¹⁵ Usp. L. CICCONE, *Eutanasia, problema cattolico o problema di tutti?*, Citta' Nuova, Roma 1991., str. 12.

¹⁶ Usp. L. CICCONE, *Eutanasia*, str. 15.

- eugenička eutanazija a značila bi bezbolno usmrćivanje nakaznih ili nasljedno opterećenih pojedinaca s nakanom da se, kao, poboljša određena rasa,
- ekonomska eutanazija: bezbolno uklanjanje duševnih bolesnika, invalida, staraca i neizlječivih, da bi se društvo oslobodilo ekonomsko nekorisnih, štetnih i neupotrebljivih članova;
- kriminalna eutanazija bi bila bezbolno usmrćivanje društveno opasnih i nepoželjnih;
- eksperimentalna eutanazija; bezbolno usmrćivanje određenih ljudi tijekom vršenja pokusa, istraživanja s opravdanjem unapređenja znanosti;
- solidarna eutanazija bi bila bezbolno ubojstvo jedne ili više osoba, u vidu neke više vrednote, npr. da se spase drugi brojniji života, ili kao pred prijetnjom odmazde i sl.¹⁷

Tablica 17. Utjecaj spola ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

	Spol			Total
	neodgovoreno	žene	muškarci	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	14 66,7% 2,2%	7 33,3% 1,9%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	2 ,5% 50,0%	249 58,5% 40,0%	175 41,1% 46,9%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetim okolnostima	2 ,7% 50,0%	179 64,2% 28,7%	98 35,1% 26,3%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	0 ,0% ,0%	181 66,1% 29,1%	93 33,9% 24,9%	274 100,0% 27,4%
Total	4 ,4% 100,0%	623 62,3% 100,0%	373 37,3% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

¹⁷ V. POZAIĆ: *Život dostojan života - Eutanazija u prosudbi medicinske etike*, Zagreb 1985., str 32. O katoličkom stavu o eutanaziji vidi: L. Tomašević, *Nepovrednost života i eutanazija u enciklici „Evangelium vitae“ pape Ivana Pavla II.*, u: *Služba Božja*, god. XLV., 2005., br. 1, str. 83-98.

Evo što o eutanaziji misle stanovnici Splitsko-dalmatinske županije. U anketi su bili ponuđeni sljedeći stavovi (čiji skraćeni oblici su u prvom stupcu tablica 17. - 24.) o eutanaziji:

1. Ubojstvo
2. Dozvoljena u izuzetnim slučajevima kada npr. teški bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike
3. Djelo milosrđa prema čovjeku koji u teškim patnjama samo čeka smrt

Podaci u tablici 17. upućuju na općeniti zaključak da se utjecaj spola ispitanika na njegov stav prema eutanaziji ne bi mogao definirati statistički signifikantnim. Naime, ispitanici oba spola su se za pojedine varijante ponuđenih odgovora opredjeljivali u svim slučajevima od prilike na razini totala.

Tablica 18. Utjecaj dobi ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab							
	Dob						Total
	neodgovoreno	18 do 30	31 do 40	41 do 50	51 do 60	61 ili više	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	7 33,3% 2,1%	4 19,0% 1,8%	5 23,8% 1,8%	5 23,8% 4,8%	0 ,0% ,0%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	4 ,9% 57,1%	130 30,5% 38,5%	98 23,0% 43,4%	116 27,2% 41,9%	50 11,7% 47,6%	28 6,6% 59,6%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetnim okolnostima	1 ,4% 14,3%	105 37,6% 31,1%	63 22,6% 27,9%	78 28,0% 28,2%	23 8,2% 21,9%	9 3,2% 19,1%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	2 ,7% 28,6%	96 35,0% 28,4%	61 22,3% 27,0%	78 28,5% 28,2%	27 9,9% 25,7%	10 3,6% 21,3%	274 100,0% 27,4%
Total	7 ,7% 100,0%	338 33,8% 100,0%	226 22,6% 100,0%	277 27,7% 100,0%	105 10,5% 100,0%	47 4,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 39,8\%$

Iako je zaključak o utjecaju dobi ispitanika na njegov stav prema eutanaziji u statističkom smislu sličan kao u prethodnom slučaju, ipak mogu biti zanimljive usporedbe stavova različitih dobnih skupina prezentirane tablicom 18.

Dakako da je najzanimljivije što misle o eutanaziji oni najmlađi u usporedbi s najstarijom skupinom ispitanika. Dok oni

između 18 i 30 godina eutanaziju smatraju ubojstvom u manje od 40% slučajeva (38,5%) , oni stariji od 61 godinu to smatraju u gotovo 60% slučajeva (59,6%).

Nije zanemariva ni razlika stavova ovih dviju dobnih skupina promatrajući one ispitanike koji eutanaziju smatraju dozvoljenom u izuzetnim okolnostima kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike. Za taj odgovor se nije opredijelio niti svaki peti ispitanik stariji od 61 godinu (19.1%) , a priklonio mu se gotovo svaki treći iz najmlađe skupine, točnije njih 31.1%.

Makar statistički nije definirana kao signifikantna, ne bi trebalo zanemariti razliku stava najmlađih i najstarijih ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa (pretposljednji redak tablice 18.).

Tablica 19. Utjecaj provedenog djetinjstva ispitanika do 15. godine života na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

	Provedeno djetinjstvo do 15. god.					Total
	neodgovoreno	selo	gradić do 10.000 st.	grad do 30.000 st.	grad preko 30.000 st.	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	12 57,1% 2,5%	1 4,8% ,7%	3 14,3% 2,8%	5 23,8% 1,9%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	0 ,0% ,0%	254 59,6% 53,0%	51 12,0% 34,0%	46 10,8% 42,6%	75 17,6% 28,6%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetnim okolnostima	0 ,0% ,0%	100 35,8% 20,9%	46 16,5% 30,7%	26 9,3% 24,1%	107 38,4% 40,8%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	1 ,4% 100,0%	113 41,2% 23,6%	52 19,0% 34,7%	33 12,0% 30,6%	75 27,4% 28,6%	274 100,0% 27,4%
Total	1 ,1% 100,0%	479 47,9% 100,0%	150 15,0% 100,0%	108 10,8% 100,0%	262 26,2% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Možda je bilo najmanje za očekivati, pa je stoga još zanimljivija činjenica da na stav prema eutanaziji, uvažavajući i najstrože statističke kriterije, izrazito signifikantan utjecaj ima mjesto provedenog djetinjstva do 15. godine života. Ispitanici koji su djetinjstvo proveli na selu natprosječnom većinom (53%) eutanaziju smatraju ubojstvom, za razliku od ispitanika koji su odgajani u velikom gradu i imaju isto mišljenje tek u 28,6% slučajeva.

Još je značajnija razlika unutar skupine onih koji eutanaziju smatraju dozvoljenom u izuzetnim okolnostima kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike. Ispitanici odgajani na selu su odabrali ovakav stav prema eutanaziji u 20,9% slučajeva, a oni koji su proveli djetinjstvo u gradu preko 30 000 stanovnika, gotovo dvostruko češće (40,8% slučajeva).

Unutar skupine ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa, najveća je razlika između onih odgajanih u gradiću do 10 000 stanovnika koji ovakav stav imaju u 34,7% slučajeva, za razliku od ispitanika odgajanih na selu koji tako misle u 23,6% slučajeva.

Tablica 20. Utjecaj mjesta boravka ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

	Mjesto boravka					Total
	neodgovoreno	selo	gradić do 10.000 st.	grad do 30.000 st.	grad preko 30.000 st.	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	6 28,6% 2,0%	5 23,8% 3,2%	4 19,0% 2,9%	6 28,6% 1,5%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	4 ,9% 57,1%	158 37,1% 53,6%	53 12,4% 34,4%	60 14,1% 43,8%	151 35,4% 37,1%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetnim okolnostima	1 ,4% 14,3%	55 19,7% 18,6%	44 15,8% 28,6%	32 11,5% 23,4%	147 52,7% 36,1%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	2 ,7% 28,6%	76 27,7% 25,8%	52 19,0% 33,8%	41 15,0% 29,9%	103 37,6% 25,3%	274 100,0% 27,4%
Total	7 ,7% 100,0%	295 29,5% 100,0%	154 15,4% 100,0%	137 13,7% 100,0%	407 40,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Trenutni utjecaj mjesta sadašnjeg boravka ispitanika vrlo dosljedno prati smjerom i intenzitetom korelaciju iz prethodne tablice.

Međutim, u tablici 20. uočavamo najveće razlike mišljenja stanovnika sela i gradića do 10 000 stanovnika. Prvi spomenuti npr. u 53,6% slučajeva eutanaziju smatraju ubojstvom, a drugi imaju takvo mišljenje u 34,4% slučajeva.

Za odgovor da je eutanazija dozvoljena u situacijama kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike, stanovnici sela se

opredjeljuju dvostruko rjeđe (18,6%) od onih koji žive u velikom gradu (36,1%). Od ovih posljednje spomenutih od prilike svaki četvrti (25,3%) eutanaziju smatra djelom milosrđa, dok isto mišljenje s njima dijeli samo trećina (33,8%) stanovnika gradića do 10 000 stanovnika.

Tablica 21. Utjecaj radnog statusa ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

	Radni status						Total
	neodgovoreno	odnos na neodređeno vrijeme	odnos na određeno vrijeme	nezaposlen uz redovitu naknadu	nezaposlen bez naknade	umirovljenik	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	13 61,9% 2,9%	1 4,8% 1,6%	2 9,5% 2,4%	5 23,8% 1,8%	0 ,0% ,0%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	12 2,8% 37,5%	183 43,0% 40,3%	32 7,5% 50,8%	42 9,9% 50,0%	103 24,2% 37,6%	54 12,7% 58,1%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetim okolnostima	9 3,2% 28,1%	129 46,2% 28,4%	17 6,1% 27,0%	20 7,2% 23,8%	86 30,8% 31,4%	18 6,5% 19,4%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	11 4,0% 34,4%	129 47,1% 28,4%	13 4,7% 20,6%	20 7,3% 23,8%	80 29,2% 29,2%	21 7,7% 22,6%	274 100,0% 27,4%
Total	32 3,2% 100,0%	454 45,4% 100,0%	63 6,3% 100,0%	84 8,4% 100,0%	274 27,4% 100,0%	93 9,3% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 12,9\%$

Iako utjecaj radnog statusa ispitanika na njegov stav prema eutanaziji statističkim kriterijima ne bismo mogli procijeniti izrazito značajnim, ipak i u tablici 21. nije teško zapaziti značajne razlike u opredjeljenjima parcijalnih skupina ispitanika istog radnog statusa.

Tako npr. umirovljenici u 58,1% slučajeva eutanaziju smatraju ubojstvom, za razliku od nezaposlenih bez naknade za koje je to ubojstvo u 37,6% slučajeva.

Slične su razlike mišljenja ovih dviju parcijalnih skupina ispitanika i unutar onih koji dozvoljavaju eutanaziju kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike. To je vidljivo u središnjem retku tablice 21. koja nam ujedno potvrđuje opravdanost cross – tabulation analize i u slučajevima kada stroži statistički kriteriji sugeriraju da nam trud neće biti opravdan relevantnošću rezultata.

Tablica 22. Utjecaj školske spreme ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

	Školska sprema										Total
	neodgovoreno	nisam pohadao školu	nepotpuna osnovna škola	osnovna škola	neka zanataska škola	srednja škola	viša škola	visoka škola	magisterij	doktorat	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	1 4,8% 1,6%	2 9,5% 3,8%	15 71,4% 2,6%	2 9,5% 1,6%	1 4,8% ,6%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	1 ,2% 100,0%	1 ,2% 33,3%	7 1,6% 53,8%	32 7,5% 52,5%	24 5,6% 46,2%	228 53,5% 39,7%	52 12,2% 41,3%	70 16,4% 44,6%	4 ,9% 66,7%	7 1,6% 100,0%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetim okolnostima	0 ,0% ,0%	1 ,4% 33,3%	4 1,4% 7,7%	10 3,6% 16,4%	10 3,6% 19,2%	168 60,2% 29,3%	41 14,7% 32,5%	46 16,5% 29,3%	2 ,7% 33,3%	0 ,0% ,0%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	0 ,0% ,0%	1 ,4% 33,3%	5 1,8% 38,5%	18 6,6% 29,5%	16 5,8% 30,8%	163 59,5% 28,4%	31 11,3% 24,6%	40 14,6% 25,5%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	274 100,0% 27,4%
Total	1 ,1% 100,0%	3 ,3% 100,0%	13 1,3% 100,0%	61 6,1% 100,0%	52 5,2% 100,0%	574 57,4% 100,0%	126 12,6% 100,0%	157 15,7% 100,0%	6 ,6% 100,0%	7 ,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 32,4\%$

Slično je i s utjecajem školske spreme ispitanika na njegov stav prema eutanaziji u tablici 22. Općeniti statistički zaključak o smjeru i intenzitetu ovog utjecaja ostaje isti kao u prethodnom slučaju, pa su tim više zanimljivi rezultati cross – tabulation analize na narednim razinama.

Ispitanika s doktoratom u ovom istraživanju javnog mnijenja je bilo 1,6% od ukupnog broja ispitanika. Vrlo je zanimljiva činjenica da svi oni eutanaziju smatraju ubojstvom. Ispitanici s magisterijem to isto misle u 66,7% slučajeva.

U skupini onih koji su se opredijelili za odgovor da je eutanazija dozvoljena kada bolesnici vegetiraju pomoću medicinske tehnike, postotak ispitanika gotovo pravilno progresivno raste s porastom stupnja obrazovanja. Npr. ispitanici s nepotpunom osnovnom školom su izabrali ovakav stav prema eutanaziji u 7,7% slučajeva, a oni s magisterijem u 33,3% slučajeva.

Tablica 23. Utjecaj materijalnog stanja ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

		Materijalno stanje						Total
		neodgovoreno	vrlo dobro	dobro	skromno ali dovoljno	slabo	vrlo slabo	
neodgovoreno	Count	1	0	7	10	2	1	21
	% within Eutanazija	4,8%	,0%	33,3%	47,6%	9,5%	4,8%	100,0%
	% within Materijalno stanje	12,5%	,0%	1,6%	2,6%	2,3%	4,3%	2,1%
ubojstvo	Count	4	22	177	183	34	6	426
	% within Eutanazija	,9%	5,2%	41,5%	43,0%	8,0%	1,4%	100,0%
	% within Materijalno stanje	50,0%	41,5%	40,3%	47,0%	38,6%	26,1%	42,6%
dozvoljen u izuzetim okolnostima	Count	1	14	128	101	29	6	279
	% within Eutanazija	,4%	5,0%	45,9%	36,2%	10,4%	2,2%	100,0%
	% within Materijalno stanje	12,5%	26,4%	29,2%	26,0%	33,0%	26,1%	27,9%
djelo milosrđa	Count	2	17	127	95	23	10	274
	% within Eutanazija	,7%	6,2%	46,4%	34,7%	8,4%	3,6%	100,0%
	% within Materijalno stanje	25,0%	32,1%	28,9%	24,4%	26,1%	43,5%	27,4%
Total	Count	8	53	439	389	88	23	1000
	% within Eutanazija	,8%	5,3%	43,9%	38,9%	8,8%	2,3%	100,0%
	% within Materijalno stanje	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Sig. $\chi^2 = 28,3\%$

Ni materijalno stanje ispitanika nije bez utjecaja na njegov stav prema eutanaziji. U tablici 23. uočavamo najveću razliku u skupini ispitanika koji eutanaziju smatraju ubojstvom između onih koji svoje materijalno stanje doživljavaju kao skromno, ali dovoljno i tako misle u 47% slučajeva, za razliku od onih koji

misle da im je materijalno stanje vrlo slabo, a eutanaziju smatraju ubojstvom u 26,1% slučajeva.

Ostajući na usporedbi ovih istih dviju skupina ispitanika zaključujemo da njihove razlike mišljenja nisu slučajne. Lako je uočiti da i u okvirima ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa, oni čije je materijalno stanje skromno, ali dovoljno to misle u 24,4% slučajeva, a oni koji materijalno stoje vrlo slabo takav stav prema eutanaziji izabiru čak u 43,5%.

Tablica 24. Utjecaj bračnog stanja ispitanika na njegov stav prema eutanaziji

Crosstab

	Bračno stanje					Total
	neodgovoreno	neoženjen/neudata	oženjen/udata	razveden/razvedena	udovac/udovica	
neodgovoreno	0 ,0% ,0%	5 23,8% 1,4%	14 66,7% 2,4%	0 ,0% ,0%	2 9,5% 5,4%	21 100,0% 2,1%
ubojstvo	0 ,0% ,0%	139 32,6% 40,1%	261 61,3% 44,1%	8 1,9% 38,1%	18 4,2% 48,6%	426 100,0% 42,6%
dozvoljen u izuzetnim okolnostima	1 ,4% 33,3%	102 36,6% 29,4%	158 56,6% 26,7%	7 2,5% 33,3%	11 3,9% 29,7%	279 100,0% 27,9%
djelo milosrđa	2 ,7% 66,7%	101 36,9% 29,1%	159 58,0% 26,9%	6 2,2% 28,6%	6 2,2% 16,2%	274 100,0% 27,4%
Total	3 ,3% 100,0%	347 34,7% 100,0%	592 59,2% 100,0%	21 2,1% 100,0%	37 3,7% 100,0%	1000 100,0% 100,0%

Sig. $\chi^2 = 56,5\%$

Možda bismo utjecaj bračnog stanja na ispitanikov stav prema eutanaziji mogli ocijeniti sa statističkog stajališta najmanje signifikantnim. Ipak nam tablica 24. razotkriva ne baš potpuno zanemarive razlike mišljenja pojedinih parcijalnih skupina. Uzmimo kao primjer skupinu ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa. Razvedeni (razvedene) tako misle u 28,6% slučajeva, dok se udovci (udovice) takvom odgovoru priklanjaju samo u 16,2% slučajeva.

ZAKLJUČAK

Kad je riječ o *stavu prema abortusu* valja onda istaći sljedeće:

Spol ispitanika ima značajan utjecaj na stav prema abortusu. Iako se tek nešto manje od polovine ukupnog broja ispitanika (49,8%) opredjeljuje za odgovor da je abortus ubojstvo, među njima su zastupljenije žene, kojih je 57,2%. Istodobno se čak 57,1% od ukupnog broja muškaraca također opredijelilo za ovakav odgovor, koji je ujedno i najčešći stav kod žena općenito (45.7%).

268

Među ispitanicima koji abortus smatraju dozvoljenim samo u slučaju silovanja značajno dominiraju žene - njih je 70.4%, a muškaraca je, dakle, manje od 30%.

Vrlo je zanimljivo da su i postoci po spolnim skupinama ispitanika identični i u slučaju onih koji odluku o abortusu prepuštaju isključivo ženi.

Zanimljiva je i analiza po dobnim skupinama. Skupina između 31 i 40 godina smatra abortus dozvoljenim u slučaju silovanja, dok se za taj odgovor nije opredijelio niti svaki peti ispitanik iz najstarije dobne skupine.

Istodobno npr. dok tek svaki deseti između najstarijih ispitanika (preciznije njih 10,6%) odluku o abortusu prepušta samo ženi, čak više od dvostruko (21,9%) tek nešto mlađih ispitanika, onih između 51 i 60 godina, izabire ovakav stav prema abortusu.

Stav najmlađih ispitanika uglavnom je na razini stavova populacije kao cjeline. Ipak je vidljiv utjecaj bolje prosvjećenosti, jer npr. najmlađi u samo 1% slučajeva abortus smatraju načinom reguliranja poroda, dok su se ispitanici iznad 61 godinu u 4,3% slučajeva opredijelili za takav odgovor.

I mjesto provedenog djetinjstva do 15. godine života utječe na formiranje stava prema abortusu. Ispitanici koji su djetinjstvo proveli na selu abortus smatraju ubojstvom, za razliku od ispitanika odgajanih u većem gradu.

Slično je i s parcijalnim grupama ispitanika koji abortus smatraju isključivo odlukom žene. Za takav odgovor se opredijelio gotovo svaki četvrti ispitanik odgajan u gradskoj sredini, za razliku od ispitanika koji su djetinjstvo proveli na selu.

Korelacija mjesta boravka ispitanika i njegovog stava prema abortusu u cross-tabulation analizi. pokazuje potpuno isti smjer, ali nešto blažeg intenziteta. Stoga se uočavaju manje razlike postotaka seoskog u odnosu na gradsko stanovništvo koje abortus

smatra ubojstvom. To se isto može reći i za one koji ga smatraju isključivo odlukom žene - seosko.

Životna sigurnost, makar uvjetno rečeno, vezana uz radni status vrlo signifikantno utječe na stavove ispitanika prema abortusu. Već pri prvom pogledu na tablicu 13. lako se uočava da su "najliberalnije" osobe koje su zasnovala radni odnos na neodređeno vrijeme. One samo u 43% slučajeva smatraju abortus ubojstvom, dok se u totalu otprilike svaki drugi ispitanik opredjeljuje za ovakav odgovor. Za njih je, nadalje, abortus dozvoljen kada remeti život obitelji, dok su se za tu opciju opredijelili i nezaposleni.

Sudeći prema podacima u tablici 14. školska sprema značajno zaostaje intenzitetom svog utjecaja na stav ispitanika prema abortusu u usporedbi s radnim statusom. Usprkos tome, kroz podatke se naziru ne baš zanemarive razlike među ispitanicima različite školske sprema koji su se opredijelili za isti odgovor. Npr. abortus dozvoljavaju u slučaju kada remeti život obitelji deset puta češće oni sa završenim magisterijem (33,3%) u odnosu na ispitanike sa završenom osnovnom školom (3,3%).

Značajna je razlika stavova srednjoškolsko obrazovanih ispitanika koji gotovo dvostruko češće dozvoljavaju abortus u slučaju silovanja od onih koji imaju nepotpunu osnovnu školu.

Vrlo je zanimljivo da su se ispitanici za završenim doktoratom opredijelili za samo dva odgovora i to 71,4% ih smatra da je abortus ubojstvo, a ostali ga dozvoljavaju isključivo u slučaju silovanja.

Ni imovinsko stanje ispitanika nije bez utjecaja na stav prema abortusu. Podaci tablice 15. nam pokazuju npr. da natpolovičnom većinom oni koji smatraju svoje materijalno stanje vrlo dobrim (60,4%), kao i oni koji ga doživljavaju skromnim, ali dovoljnim (54,2%) abortus izjednačuju s ubojstvom. Međutim, ako izoliramo ove dvije skupine ispitanika između onih koji abortus dozvoljavaju u slučaju silovanja, prvi se gotovo dvostruko rjeđe opredjeljuju za ovakav stav (13,2%), za razliku od onih koji smatraju da imaju skromno, ali dovoljno (25,2%). Međutim, to je još uvijek značajno rjeđe od ljudi koji svoje materijalno stanje doživljavaju kao slabo, te se za ovaj stav opredjeljuju u 33% slučajeva.

Signifikantnost utjecaja bračnog stanja na ispitanikov stav prema abortusu ne bismo mogli ocijeniti statistički vrlo značajnim, ali i podaci u tablici 16. ukazuju na neke značajne razlike stavova ispitanika različitog bračnog statusa. Navedimo samo

kao primjer skupinu ispitanika koji dozvoljavaju abortus u slučaju kada remeti obiteljski život. Između njih dominiraju razvedeni, a najmanje udovci (udovice). Sasvim je obrnuta situacija u skupini ispitanika za koje je abortus isključivo odluka žene. Za taj odgovor najčešće su se odlučivali udovci (udovice), dok su razvedeni (razvedene) imali isto mišljenje. Značajno je uočiti da su odgovori oženjenih (udatih) kojih je među ispitanicima bilo 59,2% uglavnom na razini totala.

Kad je riječ o *eutanaziji* valja istaći:

270

Podaci u tablici 17. upućuju na općeniti zaključak da se utjecaj spola ispitanika na stav prema eutanaziji ne bi mogao definirati statistički signifikantnim. Naime, ispitanici oba spola su se za pojedine varijante ponuđenih odgovora opredjeljivali u svim slučajevima od prilike na razini totala.

Iako je zaključak o utjecaju dobi ispitanika na stav prema eutanaziji u statističkom smislu sličan kao u prethodnom slučaju, ipak mogu biti zanimljive usporedbe stavova različitih dobnih skupina.

Dakako da je najzanimljivije što misle o eutanaziji oni najmlađi u usporedbi s najstarijom skupinom ispitanika. Dok oni između 18 i 30 godina eutanaziju smatraju ubojstvom u manje od 40% slučajeva (38,5%), oni stariji od 61 godinu to smatraju u gotovo 60% slučajeva (59,6%).

Nije zanemariva ni razlika stavova ovih dviju dobnih skupina promatrajući one ispitanike koji eutanaziju smatraju dozvoljenom u izuzetnim okolnostima kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike. Za taj odgovor se nije opredijelio niti svaki peti ispitanik stariji od 61 godinu, a priklonio mu se gotovo svaki treći iz najmlađe skupine.

Možda je bilo najmanje za očekivati, pa je stoga još zanimljivija činjenica da na stav prema eutanaziji, uvažavajući i najstrože statističke kriterije, izrazito signifikantan utjecaj ima mjesto provedenog djetinjstva do 15. godine života. Ispitanici koji su djetinjstvo proveli na selu natprosječnom većinom eutanaziju smatraju ubojstvom, za razliku od ispitanika koji su odgajani u velikom gradu.

Još je značajnija razlika unutar skupine onih koji eutanaziju smatraju dozvoljenom u izuzetnim okolnostima kada bolesnik vegetira pomoću medicinske tehnike. Ispitanici odgajani na selu su odabrali ovakav stav prema eutanaziji u 20,9% slučajeva, a

oni koji su proveli djetinjstvo u gradu preko 30 000 stanovnika, gotovo dvostruko češće (40,8% slučajeva).

Unutar skupine ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa, najveća je razlika između onih odgajanih u gradiću do 10 000 stanovnika koji ovakav stav imaju u 34,7% slučajeva, za razliku od ispitanika odgajanih na selu koji tako misle u 23,6% slučajeva.

Trenutni utjecaj mjesta sadašnjeg boravka ispitanika vrlo dosljedno prati smjerom i intenzitetom korelaciju iz prethodne tablice.

Međutim, u tablici 20. uočavamo najveće razlike mišljenja stanovnika sela i gradića do 10 000 stanovnika. Prvi spomenuti npr. u 53,6% slučajeva eutanaziju smatraju ubojstvom, a drugi imaju takvo mišljenje u 34,4% slučajeva.

Iako utjecaj radnog statusa ispitanika na stav prema eutanaziji statističkim kriterijima ne bismo mogli procijeniti izrazito značajnim, ipak i u tablici 21. nije teško zapaziti značajne razlike u opredjeljenjima parcijalnih skupina ispitanika istog radnog statusa.

Slično je i s utjecajem školske spreme ispitanika na stav prema eutanaziji. Ispitanika s doktoratom u ovom istraživanju javnog mnijenja je bilo 1,6% od ukupnog broja ispitanika. Vrlo je zanimljiva činjenica da svi oni eutanaziju smatraju ubojstvom. Ispitanici s magisterijem to isto misle u 66,7% slučajeva.

U skupini onih koji su se opredijelili za odgovor da je eutanazija dozvoljena kada bolesnici vegetiraju pomoću medicinske tehnike, postotak ispitanika gotovo pravilno progresivno raste s porastom stupnja obrazovanja.

Ni materijalno stanje ispitanika nije bez utjecaja na njegov stav prema eutanaziji. Uočava se razliku u skupini ispitanika koji eutanaziju smatraju ubojstvom između onih koji svoje materijalno stanje doživljavaju kao skromno, ali dovoljno, za razliku od onih koji misle da im je materijalno stanje vrlo slabo, a eutanaziju smatraju ubojstvom.

Možda bismo utjecaj bračnog stanja na ispitanikov stav prema eutanaziji mogli ocijeniti sa statističkog stajališta najmanje signifikantnim. Ipak, i tu ima razlika. Uzmimo kao primjer skupinu ispitanika koji eutanaziju smatraju djelom milosrđa. Razvedeni (razvedene) tako misle u 28,6% slučajeva, dok se udovci (udovice) takvom odgovoru priklanjaju samo u 16,2% slučajeva.

RESEARCH ON SOME MORAL VALUES IN SPLIT-DALMATIAN COUNTY

Summary

At the end of the last and the beginning of the new millennium a large and significant research on the values in Europe was carried out. The aim of this work is to research some values in Split-Dalmatian County within the framework of the authors' scientific-research project. After some introductory observations on values in general, parts of the research results are presented on the basis of 1000 conducted surveys, in which the examinees are over 18 and are the residents of Split-Dalmatian County. The focus of the research is the examinees' relation to taking and giving bribes, homosexuality, abortion and euthanasia. The subject of the work is the analysis of values that have a far-reaching influence on contemporary private, family, religious, business and social life.

Key words: values, euthanasia, abortion, examinees, residents